

UOT: 330. 334.7

**AQRAR-SƏNAYE İNNOVASIYALARI ÜZRƏ DÖVLƏT - ÖZƏL BÖLMƏ
TƏRƏFDAŞLIĞI LAYİHƏLƏRİNİN TƏNZİMLƏNMƏSİ SİSTEMİNİN
XARAKTERİSTİKASI**

Ramiz Kamal oğlu İsgəndərov, i.e.d., professor,

Azərbaycan Texniki Universiteti

Tel.: (050) 333-00-98; e-mail: isgenderov_ramiz@mail.ru

Fuad Balababa oğlu Rzayev,

Azərbaycan Texniki Universitetinin doktorantı

Tel.: (050) 333-00-98; e-mail: isgenderov_ramiz@mail.ru

Xülasə

Aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin reallaşdırılması müvafiq tənzimləmə sisteminin mövcudluğunu tələb edir.

Məqalədə aqrar sektorda dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi sisteminin normativ-hüquqi bazasının formalaşması və inkişafı prosesləri araşdırılmış, aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin reallaşdırılması və onun tənzimlənməsi prosesləri xarakterizə olunmuşdur. Həmçinin, haqqında danışılan sahələrdə innovasiyalar üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi sisteminin formalaşdırılması imkanları aşkar edilmişdir.

***Açar sözlər:** aqrar-sənaye sektoru, tənzimləmə, innovasiya, dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı, imkanlar, investisiya, layihə.*

Giriş

Aqrar sənayedə innovasiyalı fəaliyyət və ümumilikdə sektorun innovasiyalı inkişafı inteqrasiya proseslərinin intensivləşdirilməsi sayəsində mümkündür. Bu baxımdan dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı xüsusi önəm daşıyır. Odur ki, aqrar-sənaye sahələrində innovasiyalar üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi məsələləri hərtərəfli araşdırılmalıdır.

Aqrar sektorda dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi sisteminin normativ-hüquqi bazası

Dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığının xüsusilə aqrar-sənaye sahələrində tənzimlənməsi üzrə, əlbəttə bütün ölkələr üçün unifikasiya olunmuş yanaşma yoxdur. Müvafiq tənzimləmənin müxtəlif ölkələr üçün yaradılan sistemlərindəki fərqləri şərtləndirən amillər çoxsaylı və özünəməxsusdur. Bu və digər səbəblərdən belə bir mövqe ilə razılaşmağı məqbul hesab edirik.

“Dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığının tənzimlənməsində bütün ölkələr üçün yararlı olan unifikasiya edilmiş yanaşma mövcud deyildir. Konkret hüquqi əsasda dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığının mexanizminin seçilməsinə - hüquq sisteminin növündən tutmuş, sosial infrastruktur obyektlərinin özəl, xüsusilə xarici investirlərə verilməsinə cəmiyyətin münasibətinə qədər müxtəlif amillər təsir edir. Hüquqi nöqtəyi-nəzərdən dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının tənzimlənməsinin iki növü mövcuddur: 1) dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı haqqında xüsusi qanunun qəbul edilməsi; 2) dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin müqavilə əsasında tənzimlənməsi”(1, s. 3562).

Aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığının səmərəliliyi həlledici dərəcədə layihələrin tənzimlənməsi sisteminin xarakteristikasından asılıdır. Tənzimləmə sisteminin səmərəliliyini şərtləndirən ilkin mühüm amil dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığının normativ-hüquqi bazasının mükəmməllik səviyyəsidir. Azərbaycanda aqrar sektorda dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığının normativ-hüquqi bazası təşəkkül mərhələsindədir. Faktiki olaraq hazırda aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi prosesində normativ-hüquqi baza kimi aşağıdakı mənbələr istifadə edilir:

- *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (1995-ci il 12 noyabr);*
- *Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi (2000-ci il);*
- *“Xarici investisiyanın qorunması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (1992-ci il 15 yanvar. № 57);*
- *“İnvestisiya fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (1995-ci il 13 yanvar. № 952);*
- *“Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (2001-ci il 27 dekabr. № 245-IIQ);*
- *Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1996-cı il 9 fevral tarixli 437 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) müqavilə əsasında idarəetməyə verilməsi haqqında Əsasnamə”;*
- *Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2006-cı il 30 mart tarixli “İnvestisiya Fəaliyyətinin Təşviqi üzrə Əlavə Tədbirlər haqqında” Sərəncamı.*

Aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi məqsədilə istifadə edilən normativ-hüquqi baza təşəkkül mərhələsində olduğundan Azərbaycanda aqrar sektorda dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi sisteminin mövcud vəziyyəti müqavilə əsaslı münasibətlərin üstünlük təşkil etməsi ilə xarakterikdir. Belə vəziyyəti şərtləndirən səbəblərə (onu da qeyd edək ki, bu səbəblər postsovet məkanı ölkələri üçün xarakterikdir) ilk növbədə aşağıdakılar aid edilə bilər:

- *dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığına rəvac verildiyi halda artıq qeyd edildiyi kimi, müvafiq normativ-hüquqi bazanın təşəkkül mərhələsində olması;*

- dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin uzunmüddətli maliyyələşdirilməsi üçün hüquqi təminatın formalaşma mərhələsində olması;
- vergi qanunvericiliyində son illərdə atılan ciddi müsbət addımlara baxmayaraq innovasiyalara münasibətdə fiskal yönümlülüğün bəzi hallarda qalması.

Eyni zamanda, onu da qeyd edək ki, Azərbaycanda azad məhkəmə sisteminin fəaliyyət göstərməsi və ümumilikdə hüquqi-demokratik dövlət quruculuğunda əldə edilmiş həlledici uğurlar aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsinin hüquqi bazasının sürətlə təkmilləşdirilməsi üçün əlverişli şərait yaratmışdır.

Tərəfdaşlıq layihələrinin tənzimlənməsi: məqsəd və dövlətin rolu

Aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi məqsədlərinə ilk növbədə aşağıdakılar aid edilməlidir:

- aqrar sənayenin səmərəli və dinamik inkişafı;
- milli iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində, o cümlədən sənayenin dayanıqlı inkişafının təmin edilməsi;
- məşğulluğun strukturunun yaxşılaşdırılması və gəlirlərin artırılması sayəsində əhalinin rifah halının yüksəlməsi.

Aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi sistemi, zənnimizcə ilk növbədə aşağıdakı imkanları reallaşdırmalıdır:

- aqrar sənaye sahələrinin dövlət bölməsinin inkişaf strategiyasına uyğun olaraq özəl bölmədə müvafiq istehsal və xidmət fəaliyyətini tənzimləməklə ictimai zəruri problemlərin həlli imkanlarının genişləndirilməsi;
- özəl bölmə təmsilçilərinin daxili investisiyalarının dövlətin aqrar-sənaye siyasətinin prioritetlərinin, o cümlədən yerli xammaldan istifadə prioritetlərinin reallaşdırılması məqsədi ilə cəlb edilməsi;
- özəl təşəbbüslərin və işgüzar fəallığın təşviqi yolu ilə gizli iqtisadiyyatın əhatə dairəsinin daraldılması. Dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı dövlət büdcəsi vəsaitlərinin istifadəsinin zəruri şəffaflığını təmin etməklə korrupsiyanı azaltmağa şərait yaradır;
- aqrar-sənaye sahələrində dövlət xidmətlərinin çeşidinin daha da zənginləşdirilməsi və keyfiyyətinin yüksəldilməsi;
- dövlət büdcəsinin innovasiyalı və dayanıqlı inkişaf tələbləri nəzərə alınmaqla yükünün azaldılması;
- ölkədaxili regionların tarazlı və dinamik sosial-iqtisadi inkişafının təmin edilməsi.

Ölkədə son illər layihə maliyyələşdirilməsi əsasında həyata keçirilən araşdırmalar sayəsində Azərbaycan Respublikasında aqrar-sənaye sektorunda dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı mexanizminin yaradılması və inkişafı ilə bağlı təkliflər hazırlanmış, o cümlədən bir sıra normativ-hüquqi sənədlərin hazırlanması və qəbul edilməsi, habelə həmin tərəfdaşlığın həyata keçirilməsi üçün önəm verilən sahələrin müəyyən olunması üzrə təklif və tövsiyələr irəli sürülmüşdür.

Müvafiq araşdırmalarda həmin təklif və tövsiyələrə, qeyd olunanlarla yanaşı aşağıdakılar da aid edilmişdir:

- *əhaliyə kommunal-xidmət göstərən dövlət qurumlarının biznes strukturlarına idarəetməyə verilməsi məqsədi ilə onlarla konsessiya müqavilələrinin imzalanması;*
- *İqtisadiyyat Nazirliyinin nəzdində dövlət-biznes əməkdaşlığı layihələrinin idarə olunması, biznes-partnyorun seçilməsi, normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, məsləhət və digər funksiyaları həyata keçirən Dövlət-Biznes Əməkdaşlığının İnkişafı Mərkəzinin yaradılması;*
- *Dövlət-Biznes Əməkdaşlığının İnkişafı Mərkəzinin məqsədi dövlət və biznesin resurslarının, dövlət-biznes əməkdaşlığı sahəsindəki mütəxəssislərin konsolidasiyası yolu ilə ictimai infrastrukturun inkişafına investisiyaların cəlb olunması və onun idarəedilməsi olmalıdır (2, s. 36).*

Yuxarıda qeyd edilən təkliflər də daxil olmaqla Azərbaycanda aqrar-sənayedə istehsal innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi sisteminin institusional təminatının formalaşdırılması istiqamətində müxtəlif variantlar, aidiyyəti qurumların verdiyi məlumatlara görə, müzakirə edilməkdədir.

Aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrində xarici qurumların və hətta təşkilatların iştirakı təcrübəsi perspektivli olduğunu göstərmişdir. Deyək ki, qeyri-neft sektorunu, o cümlədən aqrar-sənaye sahələrini inkişaf etdirmək və bu sahələr üzrə dövlət və özəl sektor arasında dialoqu gücləndirmək məqsədi ilə Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşən layihə həyata keçirilir. Həmin məqsədlə aşağıdakı istiqamətlər diqqət mərkəzində olacaqdır:

- *seçilmiş sahələrdə peşəkar biznes assosiasiyaları yaratmaq və fəaliyyətini təmin etmək;*
- *istehsal sənayesinin seçilmiş pilot sahələri üzrə əvvəlcədən texniki-iqtisadi əsaslandırmasını həyata keçirmək;*
- *bazar iqtisadiyyatının daha səmərəli fəaliyyət göstərməsini təmin etmək üçün müvafiq qanunvericiliyə dəyişikliklər təklif etmək;*
- *dövlət və özəl sektor arasında dialoqun inkişafı və yaxşı biznes təcrübəsi üçün dövlət və özəl maraqlı tərəflər arasında bacarıqları təkmilləşdirmək (3).*

Azərbaycan Respublikasında aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin həyata keçirilməsində artıq qeyd olunduğu kimi, dövlət aparıcı rol oynayır. Odur ki, innovasiya mühitində mülkiyyət formalarından asılı olmayaraq aqrar sənaye məhsulları istehsalı və xidmətlərin göstərilməsi fəaliyyətlərinin tənzimlənməsi sistemində də təbii ki, dövlət həlledici rola malikdir. Bununla belə, qabaqcıl xarici təcrübədə müxtəlif mülkiyyət növlərinin iştirakı ilə, başqa sözlə, dövlət, bələdiyyə və xüsusi mülkiyyətdə olan torpaq sahələrində birgə sənaye parklarının yaradılması və səmərəli fəaliyyəti nadir hal deyildir.

Ölkəmizdə də birgə sənaye parklarının yaradılması perspektivləri nəzərdən keçirilə bilər. Sənaye parkları haqqında Nümunəvi Əsasnamədə müvafiq müddəa öz əksini tapmışdır: “Dövlət, bələdiyyə və xüsusi mülkiyyətdə olan torpaqlarda birgə sənaye parkı yaradıla bilər. Birgə sənaye parkının yaradılması haqqında qərar dövlət torpaqlarına münasibətdə səlahiyyətli orqanın təklifinə əsasən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, bələdiyyə torpaqlarına münasibətdə müvafiq bələdiyyə və xüsusi mülkiyyətdə olan torpaqlara münasibətdə xüsusi mülkiyyətçi tərəfindən qəbul edilir. Birgə sənaye parkının fəaliyyətinin təşkili və idarə olunması xərcləri dövlətin, bələdiyyənin və xüsusi mülkiyyətçinin iştirak payına uyğun olaraq müəyyən edilir” (4).

Aqrar-sənaye sektorunda dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı üzrə innovasiya layihələrinin investisiyalaşdırılması proseslərinin tənzimlənməsi

Azərbaycanda aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi sisteminin xarakterizə edilməsi baxımından sahədə innovasiyaların investisiyalaşdırılması proseslərinin tənzimlənməsi təcrübəsi xüsusi diqqətə layiqdir. İlk növbədə zənnimizcə, aqrar sənaye sahələrində innovasiya fəallığının təşviqi, bu məqsədlə əlverişli investisiya mühitinin yaradılması proseslərinin tənzimlənməsi məsələləri araşdırılmalıdır. Aqrar sənayedə innovasiyalı inkişafın təmin olunmasında dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı imkanlarını reallaşdıran layihələrin investisiyalaşması qabaqcıl təcrübədən göründüyü kimi, geniş əhatəli və mərhələli prosesdir. Məsələ ondadır ki, bu halda nəinki texnoloji, iqtisadi, idarəetmə xarakterli innovasiyalar, habelə maliyyə innovasiyalarının da investisiyalaşdırılması nəzərdə tutulur.

Dövlət Azərbaycanca investisiya fəaliyyətini, o cümlədən innovasiyaların investisiyalaşdırılması fəaliyyətini aşağıdakı formalarla tənzimləyir:

- *normativ-hüquqi bazanın və dövlət investisiyalarının birbaşa idarə edilməsi vasitəsi ilə;*
- *dövlət investisiya proqramlarının həyata keçirilməsi vasitəsilə;*
- *xüsusi tənzimləmə vasitələri ilə;*
- *iqtisadi üsullarla və s.*

Müvafiq normativ-hüquqi bazada aqrar sənayedə investisiya proseslərinin tənzimlənməsinin mövcud sistemində dövlət tənzimlənməsi vasitələri öz əksini tapmışdır. Azərbaycan Respublikasında sənayedə investisiya proseslərinin tənzimlənməsinin mövcud sistemində dövlət tənzimlənməsi aşağıdakı vasitələrlə həyata keçirilir:

- *kredit və amortizasiya siyasətinin həyata keçirilməsi, o cümlədən əsas fondların sürətli amortizasiyası;*
- *ayrı-ayrı region, sahə və istehsalatların inkişafı üçün subvensiya, subsidiya büdcə borclarının verilməsi;*
- *dövlət norma və standartlarının müəyyənləşdirilməsi;*
- *antiinhisar tədbirlərinin görülməsi;*
- *mülkiyyətin dövlətsizləşdirilməsi və özəlləşdirilməsi;*
- *torpaqdan, sudan və başqa təbii ehtiyatlardan istifadə şərtlərinin müəyyənləşdirilməsi;*
- *qiymətqoyma siyasətinin həyata keçirilməsi və s. (5, maddə 11).*

Azərbaycanda aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin investisiyalaşdırılması proseslərinin tənzimlənməsi sisteminin səmərəliliyi əqli mülkiyyətin qorunmasının hüquqi bazasının mükəmməlliyindən bilavasitə asılıdır. Bu baxımdan zənnimizcə, mövcud vəziyyəti və davam edən təkmilləşdirmə prosesinin tempi və miqyasını qənaətbəxş hesab etmək olar. Başqa sözlə, respublikada əqli mülkiyyətin qorunması üçün formalaşmış hüquqi baza mövcuddur və müvafiq normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, yeni çağırışlar nəzərə alınmaqla sistemli surətdə həyata keçirilir.

Əqli mülkiyyət hüquqlarının müdafiəsinin təmin edilməsi, əqli mülkiyyət hüquqları sahiblərinin maraqlarının qorunması və bu sahədə hüquqpozumaların, o cümlədən müvafiq əqli

mülkiyyət obyektlərinin nüsxələrinin qeyri-qanuni istehsalı və yayılmasının qarşısının alınması ilə bağlı yaranan münasibətləri “Əqli mülkiyyət hüquqlarının təminatı və piratçılığa qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu tənzimləyir. Əqli mülkiyyət hüquqları sahəsində bu Qanunda nəzərdə tutulmayan məsələlər Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, “Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında”, “Patent haqqında”, “Ömtəə nişanları və coğrafi göstəricilər haqqında”, “Məlumat toplularının hüquqi qorunması haqqında”, “İnteqral sxem topologiyalarının hüquqi qorunması haqqında” (6, maddə 2) Azərbaycan Respublikasının qanunları və digər hüquqi aktlar, beynəlxalq müqavilələrlə tənzimlənir.

Göründüyü kimi, ölkənin aqrar-sənaye sahələrində innovasiya mühitini yaxşılaşdırmaq məqsədilə əqli mülkiyyət hüquqlarının müdafiəsinin təminatı, əqli mülkiyyət hüquqları sahiblərinin maraqlarının müdafiəsi, bu sahədə hüquqpozmaların, o cümlədən müvafiq əqli mülkiyyət obyektlərinin nüsxələrinin qeyri-qanuni istehsalı və yayılmasının qarşısının alınması ilə bağlı yaranan münasibətlərin tənzimlənməsi üçün bir sıra qanunlar və onların işlək mexanizmləri mövcuddur.

Hazırda Azərbaycanda aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlətin özəl bölməyə tərəfdaşlıq münasibətləri sayəsində aşağıdakı vəzifələrin yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulur:

- *aqrar-sənayedə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı üzrə razılaşmaların zəruri olduğu sahə və istiqamətlərin aşkar edilməsi;*
- *dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələri üzrə təklif və tövsiyələrin işlənilib hazırlanması;*
- *aqrar-sənaye sahələrində özəl bölmə təmsilçiləri arasında tərəfdaşların seçimi üçün zəruri olan xarakteristikaların əsaslandırılması və prosedurların müəyyən edilməsi;*
- *dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələri üzrə danışıqlar və razılaşmaların bağlanmasına dair sənəd paketlərinin hazırlanması;*
- *bağlanmış razılaşmaların icrası, tərəfdaşlıq çərçivəsində dövlətin maraqlarının reallaşması prosesinin monitorinqi və təmin edilməsi;*
- *özəl bölmə təmsilçisinin razılaşma şərtlərinə əməl etməsi prosesinin və nəticəsinin qiymətləndirilməsi;*
- *dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı üzrə müqavilə münasibətlərinin davam etdirilməsi və ya ona xitam verilməsi barədə tövsiyələrin işlənilib hazırlanması.*

Maddi istehsalda, o cümlədən aqrar-sənayedə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı üzrə razılaşmaların zəruri olduğu sahə və istiqamətlərin aşkar edilməsi zamanı ilk növbədə nəzərdə tutulan vəsait qoyuluşunun gəlirlilik və risk dərəcəsi nöqtəyi-nəzərindən hərtərəfli təhlili aparılmalıdır. Dövlətlə tərəfdaşlıq çərçivəsində belə özəl bölmə təmsilçisi vəsait qoyuluşlarının səmərəliliyini önə çəkir. Bu baxımdan belə bir fikirlə razılaşmamaq çətindir ki, “istənilən vəsait qoyuluşu gəlirlilik və risk dərəcəsi baxımından mütəmadi surətdə təhlil edilməlidir. Aktiv portfelə uyğun gəlmirsə, onda investor onu satmalı və daha münasib alətlər əldə etməlidir. Investor dayanıb hər bir sent mənfəəti gözləməməlidir. Maksimum qiyməti gözləyən bir qayda olaraq öz vəsait qoyuluşlarının dəyərinin aşağı düşməsinə müşahidə edir” (7, s.869).

Ölkəmizdə reallaşan aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi sistemində nəzarətin səmərəliliyinin təmin edilməsinə demək olar ki, lazımı diqqət yetirilir. Bu məqsədlə beynəlxalq təcrübədə olduğu kimi aşağıdakı prinsiplərə əməl olunur:

- *dəqiq planların mövcudluğu və onların lazımı səviyyədə əsaslandırılması;*
- *hesabatlılığın şəffaflığının təmin edilməsi;*
- *aparılması zəruri olan təhlilin səmərəli və birmənalı tövsiyə olunan sisteminin (metodika, göstəricilər qrupu və i.a.) olması;*
- *tənzimləmə sisteminin zəruri səmərəliliyinin təmin edilməsi, o cümlədən təhlilin nəticələrinə əsaslanan təshihlərin layihə məqsədlərinə və sahədə innovasiyalı inkişaf strategiyasına əsaslanması.*

Aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi sistemində nəzarətin yeri və rolunu müəyyən edən ilk addım həyata keçirilən işlərin faktiki vəziyyəti barədə məlumatların toplanması və işlənməsidir. Həmin məlumatların operativ işlənməsi və nəticələrin səmərəli istifadəsi üçün əks əlaqə təmin edilməlidir. Əks əlaqə aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin icrası prosesində təshihlərin hazırlanması, məsrəflərin və nəticələrin qiymətləndirilməsi baxımından həlledici rol oynayır.

Əks əlaqənin təşkili məsələlərinə gəldikdə isə, ilk növbədə onu qeyd edək ki, dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin icrası prosesində daha detallaşdırılmış yanaşmaya üstünlük verilməlidir. Məsələ ondadır ki, bu halda sadə nəzarətlə kifayətlənmək mümkün deyildir. Başqa sözlə, təkcə son nəticələrin deyil, aralıq mərhələlərin də başdan-başa qiymətləndirilməsinə imkan verən detallaşdırılmış nəzarət həyata keçirilməli, vaxtında dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin icrası prosedurlarına zəruri təshihlər edilməlidir. Əks halda, aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi sisteminin nəticələri reallığı nəzərə almaya bilər. Bir sözlə, dövlətin innovasiyalı inkişaf naminə özəl bölmə təmsilçiləri ilə tərəfdaşlıq layihələri arzu olunan nəticəni verməyə bilər.

Yuxarıda göstərilən vəzifələrin innovasiya mühitində icrası sadalanan proseslərlə yanaşı risk və təhdidlərin qiymətləndirilməsi, neytrallaşdırılması, bölgüsü proseslərinin informasiya bazasının formalaşdırılmasını tələb edir. Bura ilk növbədə aşağıdakı göstəricilər aid edilməlidir:

- *aqrar-sənayedə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı üçün istehsal-kommersiya mühitinin xarakteristikaları;*
- *özəl bölmə təmsilçilərinin innovasiyalı fəaliyyətində dövlətlə səmərəli tərəfdaşlıq imkanlarını əks etdirən göstəricilər;*
- *texnoloji innovasiyaların kommersiyalaşdırılması və istifadəsində dövlətin stimullaşdırıcı təsirlərini xarakterizə edən göstəricilər;*
- *yeni texnoloji mühitin standartlarının işlənilməsi və hazırlanması vəziyyətini əks etdirən göstəricilər;*
- *dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığının məcmu səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi üçün tətbiq edilən göstəricilər və s.*

Aqrar-sənaye innovasiyalarının kommersiyalaşdırılması və istifadəsində dövlətin stimullaşdırıcı tədbirləri qismində vergi amili xüsusi önəm daşıyır. Yeni məhsul istehsalı və texniki proseslərin modernləşdirilməsində yaranan maliyyə itkilərinin kompensasiyası müasir vergi siyasətinin səmərəliliyinin mühüm göstəricisidir. Başqa sözlə, aqrar-sənaye innovasiyalarının vergi stimullaşdırılması alətlərindən istifadəni, nəinki vergi güzəştlərinin, habelə vergi sanksiyalarının əhəmiyyətini önə çəkən tədqiqatçılarla razılaşmaq lazım gəlir. Məhz “bu alt sistemlərin optimal şəkildə bir-birinə uyğunlaşdırılması vergitutmanın çevikliyi, son nəticədə isə vergi siyasətinin səmərəliliyini təmin edir. İqtisadi cəhətdən əsaslandırılmış güzəştlər sistemi vasitəsilə həyata keçirilən vergi tənzimlənməsi yeni, rəqabətə davamlı məhsul buraxılışı zamanı, texniki proseslərin

modernləşdirilməsi zamanı yaranan maliyyə itkilərini kompensasiya edən strateji xarakterli qarşılıqlı əlaqəli vergi güzəştləri kompleksidir” (8, s. 173).

Yeni texnoloji mühitin standartlarının işlənilib hazırlanmasında dövlət aparıcı rol oynamaqdadır. Bu baxımdan sənaye parklarının fəaliyyətinə dair standartların işlənilib hazırlanması üzrə Azərbaycan təcrübəsi diqqətəlayiqdir. Belə ki, “Sənaye parkında maddi-texniki bazanın, məhsul istehsalının, işlərin görülməsinin və xidmətlərin göstərilməsinin müasir səviyyəsinə uyğunlaşdırılması məqsədi ilə məhsullara, istehsal metod və proseslərinə, şəhərsalma və tikinti, quraşdırma, sazlama, istismar, saxlanma, daşınma, qablaşdırma, etiketləmə və utilizasiya, habelə sanitar-epidemioloji, ekoloji, əməyin mühafizəsi, texniki təhlükəsizlik, yanğın və radiasiya təhlükəsizliyi qaydalarına, işlərin görülməsi və göstərilməsinə dair məcburi texniki tələbləri müəyyən edən Azərbaycan Respublikasının texniki normativ-hüquqi aktları olmadıqda “Standartlaşdırma haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq analoji beynəlxalq (regional) və dövlətlərarası standartlar, normalar, qaydalar və tövsiyələr tətbiq edilir” (9).

Nəticə

Azərbaycanda aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı layihələrinin tənzimlənməsi sistemi ilkin formalaşma mərhələsindədir. Qısa müddət ərzində dövlət - özəl bölmə tərəfdaşlığı çərçivəsində aqrar-sənaye fəaliyyətinin tənzimlənməsi sisteminin normativ-hüquqi bazasının təşəkkül tapması üçün zəruri addımlar atılır. Aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə ixtisaslaşdırılmış subyektlər kimi ölkədə yaradılan sənaye parkları və məhəllələrində əldə edilən təcrübə də bu baxımdan nikbinliyə əsas verir. Başlıcası isə, ali dövlət rəhbərliyi səviyyəsində özəl bölmə təmsilçilərinin innovasiya fəallığının əməli surətdə stimullaşdırılması barədə tapşırıq və tövsiyələr artıq öz müsbət nəticələrini verməkdədir.

Ədəbiyyat

1. Матаев Т.М. “Современные направления регулирования государственно-частного партнерства в странах ЕАЭС // Российское предпринимательство”. 2016. Том 17. № 24. с. 3561–3572.
2. “Azərbaycan Respublikasında dövlət-biznes əməkdaşlığı imkanları”. Qalib Toğrul. Bakı, fevral, 2014. http://edf.az/ts_general/azl/ksid/downloads, 36 s.
3. “Azərbaycanın qeyri-neft istehsal sahəsini inkişaf etdirməyə yönəlmiş layihə həyata keçirilməyə başlanmışdır”. www.eu4business.eu/az/news.
4. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2013-cü il 24 aprel tarixli 865 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Sənaye parkları haqqında Nümunəvi Əsasnamə”. Maddə 14 (<http://www.e-qanun.az>).
5. “İnvestisiya fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1995-ci il 13 yanvar, № 952
6. “Əqli mülkiyyət hüquqlarının təminatı və piraçılığa qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2012-ci il 22 may, 365-IVQ
7. Лоренс Дж. ГИТМАН, Майкл Д. ДЖОНК. “Основа инвестирование”. Москва, Дело, 1997, 870 с.
8. Kəlbəyev Y.A. “Fiskal siyasət və milli iqtisadiyyatın tənzimlənməsi problemləri”. Bakı. Elm, 2005, 468 s.
9. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2013-cü il 24 aprel tarixli 865 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Sənaye parkları haqqında Nümunəvi Əsasnamə” (<http://www.e-qanun.az>).

Prof. Dr., R.K. Isgandarov, Azerbaijan Technical University
F.B. Rzayev, Ph.D. student of the Azerbaijan Technical University

Characteristics of the system of regulation of public-private partnership projects for agri-industrial innovation

Abstract

The implementation of public-private partnership projects for agro-industrial innovations requires an appropriate regulatory system. The article examines the formation and development of the regulatory framework for the regulation of public-private partnership projects in the agricultural sector. The processes of implementation of public-private partnership projects on agro-industrial innovations and their regulation are characterized. The possibilities of forming a system of regulation of public-private partnerships for relevant innovations have been identified.

Keywords: *agro-industrial sector, regulation, innovation, public-private partnership, investments, project.*

Д.э.н., профессор, Р.К. Искендеров, Азербайджанский Технический Университет
Ф.Б. Рзаев, докторант Азербайджанского Технического Университета

Характеристика системы регулирования проектов государственно-частного партнерства по промышленным инновациям

Резюме

Реализация проектов государственно-частного партнерства по агропромышленным инновациям требует соответствующей системы регулирования. В статье исследуется формирование и развитие нормативно-правовой базы системы регулирования проектов государственно-частного партнерства в аграрной сфере. Характеризованы процессы реализации проектов государственно-частного партнерства по агропромышленным инновациям и их регулирование. Выявлены возможности формирования системы регулирования государственно-частного партнерства по соответствующим инновациям.

Ключевые слова: *агропромышленный сектор, регулирование, инновация, государственно-частное партнерство, инвестиции, проект.*